

A DÉRI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYEIBŐL

SZŰRHÍMZÉSEK

Szűrhimzések

A téli, lepelszerű férfi felsőkabát, a szűr a legősibb ruhadarabok egyike volt. Archaikus voltát mindenekelőtt a keleti vonásokat őrző, egyenes vonalú szabása mutatja. Alapanyagát, a szűrposztót a szűrtaácsok vagy csapómesterek készítették. E mesterség egyik központja a XIV. sz. végétől a XVIII. sz. közepéig Debrecen volt, később a debreceni szűrűszabók főleg az Erdélyből hozott alapanyagból már csak a szűrök varrásával foglalkoztak. A szűr igen népszerű ruhadarab volt, különösen a pásztorok körében: védett a szélről, az esőtől, s ha kellett, derékalj, párna, ülőszék, takaró, asztal funkciója is volt. Fontos szerepet kapott lány-nézőben is, a század elején a parasztleányek még gyakran cifraszűrben esküdtek.

A szűrök Hajdú-Bihar megyében elterjedt típusai között találjuk az ún. himzett szűröket, melyek divatja a XIX. sz. elejétől az 1930–40-es évekig tartott. Az 1880-as években legnépszerűbb cifraszűrhimzéseknek eltérő forma- és motívumvilága jött létre a hajdúsági és a bihari tájakon. Az előző központja Debrecen és Hajdúböszörmény volt, az utóbbiak a nagyváradi, nagyszalontai és berettyóújfalui mesterek által váltak ismertté. A debreceni cifraszűrökön a motívumok sokszínű tarkaságában uralkodó szín a piros, s gyakori egy-egy szín árnyalatainak együttes alkalmazása is. A középponti díszítmények a tömören kivarrt, stilizált virágok, főként a rózsa. A böszörményi szűrök sajátos himzése sötétbarna posztóalpra került a barna szín különböző árnyalataival kivarrva. A bihari szűrök apró szegfű és rozetta motívumai sötétebb tónusú színárnyalatokban csaknem az egész szűrűt fedik.

1. Debreceni cifraszűr szűrőoldal mintája (pálha, aszajpár, oldalhossz, csüngővirág)
- 2–3. Debreceni cifraszűr szűrőoldal részlete: oldalhossz- és aszajminta
4. Debreceni cifraszűr aszaja
5. Debreceni cifraszűr aszaja
6. Hajdúböszörményi szűr aszaja

Embroidered Szűrs

The voluminous man's winter overcoat, the szűr is one of the most ancient garments. Its archaic origin is shown first of all by its straight lined cut preserving eastern forms. Its material, the szűr-felt was made by fullers. A center of this craft from the end of the 14th century till the middle of the 18th century was Debrecen, later the Debrecen szűr-tailors used mostly felt brought from Transylvania and did only the cutting, sewing and embroidery work. The szűr was a highly popular garment; especially the herdsmen used it for various purposes: it sheltered them from wind and rain, it could serve as a bed, a pillow, a seat, a blanket or even a table. It had also an important role at the occasions of making marriage proposals; at the beginning of this century peasant youths often wore an embroidered szűr on their wedding.

The so-called embroidered szűrs were among the most popular in Hajdú-Bihar county, being in fashion from the beginning of the 19th century till the 1930—40s. Different forms and motives were born in the Hajdú and the Bihar region in the 1880s. The centres of szűr embroidery in the Hajdú region were Debrecen and Hajdúböszörmény, those in the Bihar region were Nagyvárad, Nagyszalonta and Berettyóújfalu. The szűrs made in Debrecen were embroidered in many colours with red dominating and frequently using several tones of the same colour. The central ornament is of thickly sewn stylized flowers, especially roses. The szűrs from Hajdúböszörmény are of dark-brown felt embroidered with different tones of brown. The szűrs from Bihar had carnations and rosettes in darker shades covering almost all the whole of the szűr.

1. Side patterns of a Debrecen embroidered szűr
- 2—3. Detail of a Debrecen embroidered szűr: side pattern
4. Side pattern of a Debrecen embroidered szűr
5. Side pattern of a Debrecen embroidered szűr
6. Side pattern of a Hajdúböszörmény szűr

Szúr-Stickereien

Der Szúr, das ist ein typisch ungarischer, hüllenartiger Wintermantel für Männer, war eines der urtümlichsten Kleidungsstücke überhaupt. Seine Altertümlichkeit zeigt sich vor allem in seinem geradlinigen Schnitt, der die östliche Herkunft erkennen lässt. Das Grundmaterial, den Szúrstoff, fertigten Szúrweber oder Flaustuchmacher. Eines der Zentren dieser Kunstfertigkeit war vom Ende des 14. Jahrhunderts bis zur Mitte des 18. Jh. Debrecen. Später holten die Debrecener Szúrschneider das Grundtuch hauptsächlich aus Siebenbürgen, denn sie selbst beschäftigten sich schon nur noch mit dem Nähen von Szúren. Der Szúr war ein wirklich populäres Kleidungsstück und besonders bei den Hirten hatte es mehrere Funktionen: Schutz vor Wind und Regen und wenn nötig, diente er auch als Matratze, Kissen, Sitzgelegenheit, als Zudecke oder gar als Tisch. Eine wichtige Rolle spielte er auch bei der Brautschau und sogar zu Beginn unseres Jahrhunderts heirateten die Bauernknechte noch oft im Szúr, wozu der reich verzierte sogenannte Schmuckszúr (cifraszúr) diente.

Unter denen im Komitat Hajdú-Bihar verbreiteten Typen finden wir den sogenannten bestickten Szúr, dessen Mode vom Beginn des 19. Jh. bis in die 30er/40er Jahre unseres Jahrhunderts Bestand hatte. Diese volkstümlichen Schmuckszúr-Stickereien tauchten in den 80er Jahren des 19. Jh. in den verschiedensten Formen und Motiven auch in der Hajdúságer und Biharar Gegend auf. Die ersten Zentren waren Debrecen und Hajdúböszörmény, nachfolgend wurden die Nagyvárad, Nagyszalontaer und Berettyóújfaluer Meister bekannt. Auf den Debrecener Schmuckszúren herrschte in den buntgestalteten Motiven die rote Farbe vor und oftmals kam eine bestimmte Farbe in ihren verschiedenen Abtönungen gleichzeitig zur Anwendung. Den Mittelpunkt der Verzierung bildete eine voll ausgesteppte, stilisierte Blume, meistens die Rose. Bei den Szúren aus Böszörmény steppte man die in verschiedene Brauntöne gehaltenen Muster auf einen tiefbraunen Tuchuntergrund. Die Biharar Szúre waren mit winzigen Nelken- und Rosettenmotiven in dunkleren Farbtonabstufungen fast völlig bedeckt.

1. Szűr-Seitenmuster eines Debrecener Schmuckszürs (sogenanntes "pálha", ein unter die Arme genähter Zwickelteil sogenanntes "aszaj", hier als Paar, Mittelteil der Seite, sogenanntes "oldal", eigtl. "Seite", unterer und längster Teil der dreiteiligen Szürseite, auch Langteil
sogenannte "csüngővirág", "herunterhängende Blume", ein Verzierungsmuster)
- 2-3. Teile der Szürseite eines Debrecener Schmuckszürs: Langteil- und Mittelteilmuster
4. Mittelteil eines Debrecener Schmuckszürs
5. Mittelteil eines Debrecener Schmuckszürs
6. Mittelteil eines Hajdúböszörmény Szürs

Вышитые венгерские армяки

Венгерский армяк в виде накидки — один из стариннейших видов мужской зимней верхней одежды. Вследствие своей архаичности он сохранял прежде всего восточный характер прямого покроя. Основным материалом для его пошива — сукно — изготовляли суконщики и ткачи. С конца XIV до середины XVIII века одним из центров по пошиву армяков был город Дебрецен. Позже дебреценские портные занимались шитьем армяков из сукна, привозимого из Трансильвании. Венгерский армяк был очень популярен среди населения, особенно среди пастухов, ведь он выполнял различные функции: защищал от ветра, дождя, если нужно, то мог служить подушкой, покрывалом, подстилкой, столом. Армяк играл важную роль и при смотринах: еще в начале нашего столетия пастухи-женихи часто венчались в нарядных расшитых армяках.

В области Хайду-Бихар широкое распространение получили вышитые армяки, которые были в моде с начала XIX века до 30—40 годов нашего столетия. В 1880 годах создались различные типы форм и орна-

ментов наиболее популярных расшитых армяков в областях Хайдушага и Бихара. Центрами первой были города Дебрецен и Хайдубесермень, вторая область прославилась благодаря мастерам Надварада, Надсалонты и Беретьюуфалу. В дебrecенском варианте вышитого армяка преобладал красный цвет часто в комбинации с оттенками одного или другого цвета. Центральное место в украшении армяка занимали плотно вышитые стилизованные цветы, в основном розы. Темно-коричневое сукно бесерменьских армяков отделялось вышитыми с различными оттенками коричневого цвета. Бихарские армяки почти полностью покрывались небольшими вышитыми гвоздиками и розетками более темных тонов.

1. Орнамент борта дебrecенского вышитого армяка
- 2—3. Часть борта дебrecенского вышитого армяка
4. Фрагмент дебrecенского вышитого армяка
5. Фрагмент дебrecенского вышитого армяка
6. Фрагмент хайдубесерменьского армяка

Írta: V. Szathmári Ibolya dr.
Fényképezte: Hapák József
Szerkesztette: B. Zsédenyi Judit

A Déri Múzeum megbízásából készült
a Magyar Diafilmgyártó Vállalatnál
Budapest, 1987